

ADOLF ČERNÝ IN NJEGOV PRISPEVEK K SPOZNAVANJU
SLOVENCEV V REZIJU V ČEŠKEM OKOLJU

Petr KALETA

Karlova Univerza, Filozofska fakulteta, Oddelek za srednjeevropske študije, náměstí Jana Palacha 2,
116 38 Praga 1, Češka
e-mail: petr.kaleta@ff.cuni.cz

IZVLEČEK

Na prelomu 19. in 20. stoletja je v češkem prostoru vladalo očitno zanimanje za študij slovanskih etničnih skupin. Veliko zaslugo za to je imel Adolf Černý, ustanovitelj revije Slovanský přehled, ki je bila specializirana za slovansko problematiko. Černý se je osredinil predvsem na Lužiške Srbe, vendar se je v svojih delih posvetil tudi drugim slovanskim etničnim skupinam. Naša raziskava obravnava Černýjevo znanstveno zanimanje za Slovence v severni Italiji, predvsem v Reziji. Tu se opiramo predvsem na Černýjeva dela o Rezijanih, ki so izhajala v letih 1897–1908, in na arhivsko gradivo Masarykovega inštituta in Arhiva Akademije znanosti Češke republike (Masarykův ústav a Archiv AV ČR) v Pragi. Adolf Černý je v svojih znanstvenih in poljudnoznanstvenih delih obogatil češko slavistiko z manj znano problematiko rezijanskega prebivalstva, predvsem z njihovimi jezikovnimi in etnografskimi značilnostmi, ter opisal njihov tedanji položaj. Pomemben posrednik za spoznavanje vseh italijanskih Slovencev je bil videmski Slovenec, duhovnik in pisatelj Ivan Trinko, ki je svoje članke objavljal tudi v reviji Slovanský přehled.

Ključne besede: Adolf Černý, Rezijani, prelom 19. in 20. stoletja, znanstvena pot, Ivan Trinko, Slovanský přehled

ADOLF ČERNÝ E IL SUO CONTRIBUTO ALLA CONOSCENZA
DEGLI SLOVENI DELLA VAL RESIA NELL'AMBITO CECO

SINTESI

Tra la fine dell'Ottocento e l'inizio del Novecento, nell'ambito ceco si notava un forte interesse per lo studio delle etnie slave. Un particolare merito per lo sviluppo della slavistica ceca spetta ad Adolf Černý, fondatore della rivista specialistica Slovanský přehled (Rassegna di Studi Slavistici). Černý concentrò il suo interesse scientifico prevalentemente su tematiche riguardanti i Sorabi, ma si occupò anche di altri popoli slavi. Il presente saggio tratta delle sue ricerche inerenti alla comunità slovena residente nell'Italia settentrionale, e soprattutto alla Val Resia. Ci basiamo principalmente sui lavori pubblicati tra gli anni 1897–1908, in cui Černý si occupa dei Resiani, e su vari materiali archivi-

stici conservati presso il Masarykův ústav a Archiv AV ČR (Istituto Masaryk e Archivio dell'Accademia delle Scienze della Repubblica Ceca) di Praga. Adolf Černý con i suoi scritti scientifici e divulgativi diede un notevole contributo allo sviluppo della slavistica ceca presentando in tale ambito la questione della specificità linguistica ed etnografica dei Resiani, nonché caratterizzando la loro situazione di allora. Importante fu la collaborazione con Ivan Trinko, sacerdote e scrittore sloveno di Udine, che fornì ad Adolf Černý nozioni sugli Sloveni italiani e pubblicò diversi articoli sulla rivista Slovanský přehled.

Parole chiave: Adolf Černý, Resiani, fine dell'Ottocento, inizio del Novecento, viaggi di ricerca, Ivan Trinko, Slovanský přehled

UVOD

Čehi, ki so živeli v avstrijskem cesarstvu na ozemlju zgodovinskih dežel Češke, Moravske in Šlezije, so v polovici šestdesetih let 19. stoletja v svojem narodnem razvoju dosegli raven, ki je pomenila polnovredno narodno zavest. To se je zgodilo šele po procesu oblikovanja češkega naroda, ki se je začel v zadnji tretjini 18. stoletja in končal z revolucionarnim letom 1848. K oblikovanju narodne zavesti je sodilo tudi slovanstvo in ideja o t. i. slovanski vzajemnosti. Vendar pa obstajajo različni pogledi na to, kako izrazita je bila vloga slovanstva pri oblikovanju češke narodne zavesti. Jasno je, da so Herderjeve zamisli o idealiziranih Slovanih prevzeli, preoblikovali in v češkem okolju ali v okviru vseh Slovanov razvijali številni domoljubi kot so bili npr. Josef Jungmann (1773–1847), Václav Hanka (1791–1861), dva raziskovalca slovaškega porekla, ki sta pisala v češčini, Ján Kollár (1793–1852) in Pavel Josef Šafařík¹ (1795–1861), nato še František Ladislav Čelakovský (1799–1852) ali Karel Jaromír Erben (1811–1870).² Kot alternativa prvotnega slovanstva se v štiridesetih letih 19. stoletja po nekaterih negativnih izkušnjah z drugimi Slovani pojavlja avstroslavizem, ki je bil protiutež tradicionalnemu panslavizmu. Ustanovitelj te na Češkem vse do preloma 19. in 20. stoletja razmeroma popularne smeri je postal pesnik, novinar in politik Karel Havlíček (1821–1856), „Oče naroda“ – češki zgodovinar František Palacký (1798–1876) – pa je dal gibanju programski značaj. V zadnji tretjini 19. stoletja, v času velike narodne zavesti Čehov, se je na Češkem domnevno začela oblikovati skupina raziskovalcev (ti navadno niso bili zaposleni kot pedagogi na univerzi), ki si je prizadevala spoznati in znanstveno opisati slovansko etnično skupino (skupine) in ji pomagati v razvoju narodnoubuditeljskih prizadevanj. Eden najpomembnejših med njimi je bil sorabist³ Adolf Černý.

Ime češkega raziskovalca Adolfa Černýja (1864–1952) je neločljivo povezano z majhnim narodom zahodnoslovanskih Lužiških Srbov, ki jim je posvetil svoje znanstve-

1 Slovaško Pavol Jozef Šafařík.

2 O formiranju češkega naroda glej npr. Pynsent, 1996; Hroch, 1999; Řepa, 2001.

3 Sorabisitka je veda o lužiškosrbskem jeziku, književnosti, zgodovini, etnologiji in kulturi.

Adolf Černý, fotografija, datirana s 30. 1. 1899. MUA AV ČR, AAV, Fond Adolf Černý

no delo in velik del lastnega literarnega ustvarjanja. S svojo jezikovno nadarjenostjo je zelo hitro obvladal gornjo lužiško srbščino, v kateri si je nato dopisoval s pomembnimi osebnostmi lužiškosrbske inteligence, med katerimi lahko imenujemo Michała Hórni-ka (1833–1894), Arnošta Muko (1854–1932) ali Jakuba Barta-Čišinskega (1856–1909). Njegovo zanimanje je bilo usmerjeno predvsem v ta narod, ki živi v srbski Lužici, danes v zvezni deželi Saški in v Brandeburgu. Tja je zahajal vsako leto, raziskoval, se pogovarjal s prijatelji in se udeležil raziskovalnih poti po lužiškosrbskem podeželju. Rezultat njegovega vseživljenjskega dela na področju sorabistike so stotine znanstvenih in poljudno-znanstvenih del, pesniških prevodov in lastno pesniško ustvarjanje. Od vseh njegovih sorabističnih publikacij lahko imenujemo vrhunsko znanstveno delo o mitologiji Lužiških Srbov, napisano v gornji lužiški srbščini, *Mythiske bytosće lužiskich Serbow* (Budyšin 1898), s katerim se je za vedno zapisal v zgodovino svetovne sorabistike.⁴

Černý je imel zelo bogate znanstvene in literarne stike tudi s Poljaki, veliko pozornosti je namenil poljski tematiki, s svojimi prevodi iz poljske književnosti (J. Słowacki, M. Bałucki, I. Maciejowski, J. A. Kisielewski, W. Perzyński, S. Przybyszewski, E. Orzeszkowa) pa je bogatil češko literarno okolje. Černý je prav tako prevajal poezijo iz srbščine, hrvaščine, ukrajinsčine, beloruščine ter poezijo zamejskih Slovencev iz Italije. Njegovo zanimanje za Slovane in njihove težave imamo lahko brez pretiravanja za vsestransko.⁵

Z vidika češke slavistike ne moremo prezreti niti delovanja Adolfa Černýja v funkciji lektorja lužiške srbščine in poljščine od leta 1901 ter od leta 1911 srbohrvaščine na Filozofski fakulteti Karlove univerze v Pragi. Bil je tudi češki pesnik, ki je svoje pesniške zbirke objavljial pod psevdonimom Jan Rokyta. V civilni zaposlitvi je Černý deloval kot pedagog na učiteljskem inštitutu, najprej v Hradcu Králové in od leta 1896 v Pragi. Nato je leta 1900 končal svojo pedagoško dejavnost in je postal svobodni pisatelj in publicist. V letih 1919–1927 je bil zaposlen na ministrstvu za zunanje zadeve, kjer je lahko izkoristil svoje znanje slovanskih jezikov in poznavanje okolja slovanskih dežel.

Kot je razvidno iz zgornjega besedila, je Adolf Černý poskušal v celoti spoznati Slovane in njihovo kulturo. Želel si je, da bi imela strokovna in laična javnost priložnost spoznavati politično in kulturno življenje vseh slovanskih etničnih skupin v vsem slovanskem svetu. V približno prvih petnajstih letih lastnega znanstvenega dela in objavljanja prispevkov je ta raziskovalec ciljno navezal stike s slovanskimi raziskovalci v skoraj vseh slovanskih regijah ali s tistimi, ki so se intenzivno posvečali določenemu slovanskemu narodu ali etnični skupini. Zato je lahko oktobra 1898 ustanovil revijo *Slovanský přehled*, ta pa je nato vse življenje izpolnjevala Černýjevo idejo, da bi ciljno in kompleksno pripomogel k spoznavanju Slovanov z vsemi njihovimi pozitivnimi platmi in napakami.

Imel je poseben čut predvsem za najmanjše slovanske etnične skupine, zato njegove- mu zanimanju niso mogli ubežati niti Slovenci iz doline Rezije, ki jim je posvetil nekaj svojih razprav, razmeroma intenzivno korespondenco pa je navezal predvsem s sloven- skim narodnim buditeljem iz Vidma Ivanom Trinkom. Njegova prva pot k Rezijanom v

4 Podrobneje o lužiškosrbskih interesih glej npr. Kaleta, 2006; Valenta, 2011.

5 O njegovem zanimanju za posamezna slovanska območja (razen lužiškosrbskega območja) glej Bartoš, 1964; Kaleta, 2003; Černý, 2013.

Italijo spomladi leta 1898 je bila hkrati njegovo prvo spoznavno bivanje med južnimi Slovani, ki si jih je tako dolgo želel spoznati – vse od rusko-turške vojne iz let 1877–1878 je v češkem tisku spremljal njihove usode.⁶ S potovanjem v Rezijo so se začeli številni poznejši izleti na slovanski jug, kamor je pogosto odpotoval predvsem na okrevanje ob Jadranskem morju. Pogosto se je zadržal npr. na hrvaškem otoku Rabu, o katerem je celo napisal temeljit turistični vodič *Dalmátský ostrov Ráb* (Praha 1909).⁷ Tematika o Jadranu se pojavlja tudi npr. v njegovi pesniški zbirki *Jadranské dojmy (1908–1912)* (Praha 1915). Njegova potovanja na Jadransko morje je mogoče umestiti v obdobje od konca 19. do začetka 20. stoletja, ko se je zanimanje Čehov za letovanje ob Jadranskem morju močno povečalo.⁸

To delo je posvečeno Černýjevim raziskovanjem in potovanjem od konca 19. do začetka 20. stoletja na področja rezijanskih Slovencev in drugih Slovanov severne Italije,⁹ o katerih je napisal strokovne in poljudne članke. Tu se opiram predvsem na Černýjeve publikacije in gradiva iz njegove zapuščine, ki so shranjena na inštitutu Masarykův ústav a Archiv AV ČR v Pragi. Pri opazovanem obdobju pa omenjamo tudi druge prispevke iz čeških revij z rezijansko tematiko. 19. avgusta 2014 je minilo sto petdeset let, odkar se je v vzhodnočeškem mestu Hradec Králové rodil Adolf Černý. Zato bi s pričujočo študijo hkrati radi spomnili na jubilej enega od najizrazitejših likov češkega slavističnega raziskovanja na prelomu 19. in 20. stoletja.

PRVOTNO ZANIMANJE ZA REZIJANE V ČEŠKEM PROSTORU

Rezija (italijansko Val Resia), ledeniška dolina v zahodnem delu Julijskih Alp, ki danes administrativno spada k istoimenski občini v Videmski pokrajini¹⁰ v avtonomni deželi Furlanija - Julijska krajina¹¹ v Italiji, je bila vse do leta 1420 del Oglejskega patriarhata, od leta 1420 do leta 1797 je pripadala Beneški republiki, po kratkem Napoleonovem obdobju Avstriji ter od leta 1866 Italiji. Rezijo sestavlja pet večjih vasi: Bela (rezijansko Bila, italijansko San Giorgio), Ravanca (rezijansko Ravanca, italijansko Prato di Resia) – administrativno središče doline, Njiva (rezijansko Njiva, italijansko Gniva), Osojane (rezijansko Osoanè, italijansko Oseacco) in Solbica (rezijansko Solbica italijansko Stolvizza), h katerim spada še nekaj manjših vasi in naselij (Šekli, 2002, 26). To posebno s Slovani poseljeno območje je že od začetka slavistike pritegovalo različne raziskovalce. Adolf Černý tudi ni bil prvi Čeh, ki so ga navdušili slovanski prebivalci Rezije, saj so prvi prispevki o Rezijanih, ki segajo v začetek 19. stoletja, povezani ravno s češkim okoljem.

6 MUA AV ČR, AAV, Fond Adolf Černý, lastni delo, *Mé vzpomínky na slovanský jih* (rokopis), neurejeno.

7 Med Čehi je bila priljubljena tudi severnojadranska Opatija, kamor je Černý tudi potoval in kjer se je leta 1911 med svojim bivanjem pogosto srečeval z odličnim češkim pesnikom Jaroslavom Vrchlickim.

8 O razvoju češkega turizma na Jadranu v tem obdobju glej npr. Formánková, 2007; Kavrečič, Klabjan, 2010. O kulturnem, družbenem in političnem življenju Čehov na Jadranu, predvsem v Trstu, glej Klabjan, 2011.

9 O češkem zanimanju za Slovence in o češko-slovenskih odnosih na prelomu 19. in 20. stoletja in v obdobju med obema vojnama glej Klabjan, 2007.

10 Italijansko Provincia di Udine, furlansko Provincie di Udin.

11 Italijansko Friuli-Venezia Giulia, furlansko Friûl-Vignesie Julie.

Podobno kot na drugih slavističnih področjih je bil začetnik tudi tega raziskovanja Josef Dobrovský (1753–1829),¹² ki mu je osnovne informacije o njih leta 1801 podal vojaški kaplan Antonín Pišely (1756–1806). Dobrovský je nato leta 1806 v nemško pisanem zborniku *Slavin* objavil prispevek *Über die Slawen im Thale Resia* (Dobrovský, 1806; Dobrovský, 1834), v katerem navaja zlasti primere rezijanskih besed, ki jih razlaga v nemščini in jim včasih doda tudi češko podobo. Takoj na začetku razprave je Dobrovský pripomnil: »In einem Schreiben vom 14. April 1801 verzeichnen mein lieber Slawin (A. Pišely) einige windische Wörter, die er im Thale Resia, am Flusse gleiches Namens, zu Ruštis, einem Dorfe dieses Thales, gesammelt hat. Das Thal liegt im venetianischen Gebiete, 15 italienische Meilen von Udine, und wird von 7000 Menschen, die vom Ackerbau und Viehzucht leben, bewohnt. Die Slawisch-Redenden gehören zu dem windischen Stamme, der sich in Krain und Kärnten seit dem sechsten Jahrhundert ausgebreitet hat. Die unslawischen aus andern Sprachen aufgenommenen Wörter will ich mit einem (+) kennbar machen. Hier also eine kleine Probe.«¹³ (Dobrovský, 1834, 118).

Za nadaljnjo popularizacijo rezijanske problematike v češkem okolju je bil čez slabih štirideset let zaslužen slavist in jezikoslovec Václav Hanka, ki je poskrbel, da so leta 1841 v znanstveni reviji *Časopis Českého museum* objavili odlomke iz korespondence ruskih raziskovalcev Izmaila Ivanoviča Sreznjevskega (1812–1880) in Pjotra Ivanoviča Preisa (1810–1846), ki je bila v članku *Zpráva o Reziánech (Dopisy I. Srezněvského a P. Preisa V. Hankovi)* naslovljena ravno Hanki (Hanka, 1841). V pismu, datiranem z 2. 5. 1841, se je Sreznjevski posvetil opisu načina življenja, pisnih spomenikov in navad (tudi na primeru ene pesmi) rezijanskih Slovencev, katerih dolino je na svoji poti k spoznavanju Slovanov v Italiji obiskal v dveh dneh. Po ozemlju Rezije, na katerem je po besedah avtorja pisma tedaj živelo 2067 prebivalcev, je Sreznjevskega spremljal tamkajšnji kaplan, župnik pa ga je seznanjal s tamkajšnjo zgodovino. Václav Hanka je pri redakciji pisma opazil, da je število Rezijanov, ki jih je navedel Sreznjevski, napačno. Ruski raziskovalec si je podatek napačno zapisal ali pa ni dobro razumel svojih vodičev. Hanka, ki je primerjal to število z najnovejšimi podatki slovensko-hrvaškega pisatelja Stanka Vraza (1810–1851) v *Dennici* (1841), je v opombi pripomnil, da je Sreznjevski najbrž imel v mislih 2767 prebivalcev Rezije.

Dotedanje članke o Rezijanih je poznal še Pavel Josef Šafařík. Verjetno se je med zbiranjem literature o slovanskih jezikih za svoje delo *Slovanský národopis* (Praha 1842)¹⁴ približe seznanil tudi z rezijanskimi Slovenci, o katerih je v varšavskem časopisu

12 O znanstvenem zanimanju Dobrovskega za slovensko problematiko glej Kidrič (1930).

13 Prevod v slovenščino: »V pismu iz 14. aprila 1801 mi je moj ljubi Slovan (A. Pišely) zapisal nekaj vindišarskih besed, ki jih je zbral v dolini Reziji, ob reki istega imena, pri Ruštisu, vasi te doline. Dolina leži na beneškem delu, petnajst italijanskih milj oddaljena od Vidma, in je poseljena s 7000 ljudmi, ki se preživljajo s poljedelstvom in govedorejo. Slovansko govoreči spadajo k vindišarskemu plemenu, ki se je na Kranjskem in Koroškem razširilo v šestem stoletju. Neslovanske in iz drugih jezikov prevzete besede bom označil s (+). Tu je torej majhen poskus.«

14 V *Slovanskem národopisu (Nářečí korutanské)* je v poglavju o slovenščini geografsko zamejil njeno tedanjo prisotnost in podal imena posameznih vej slovanskega prebivalstva. O rezijansčini in Rezijanih glej (Šafařík, 1953, 72–73, 75, 76).

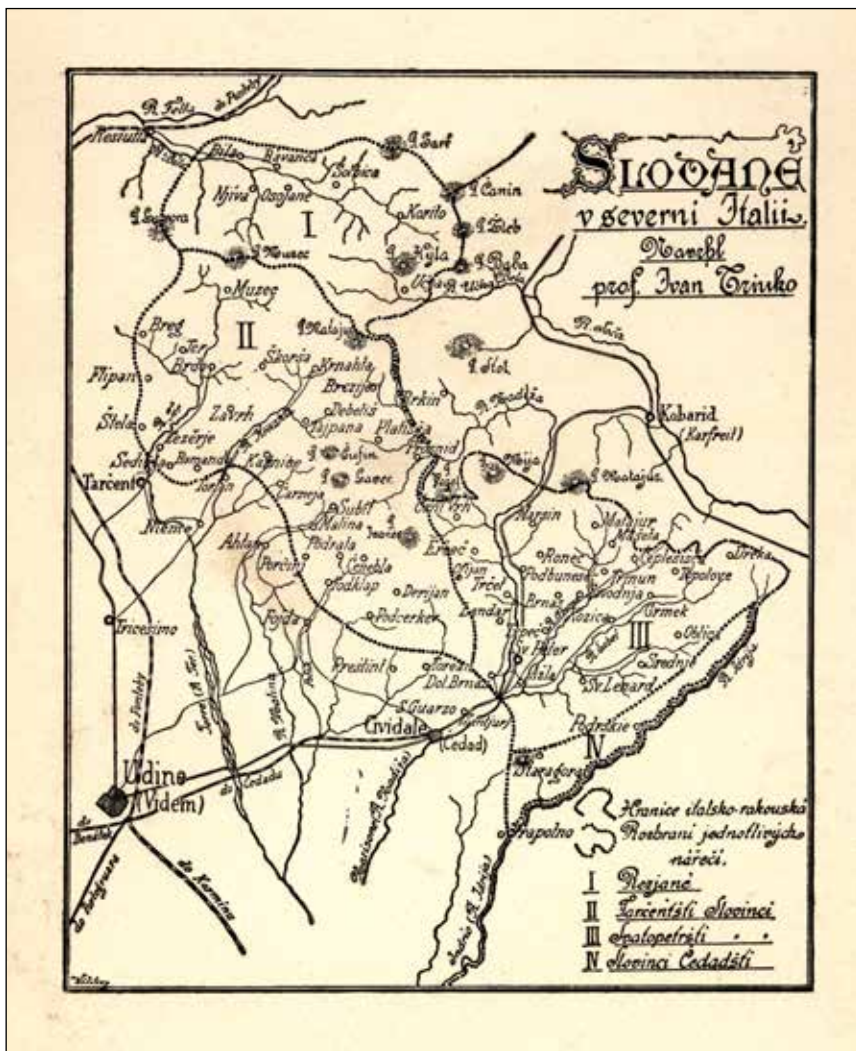

Rezijani s konca 19. stoletja (V údolí Resie. Praha 1899). MUA AV ČR, AAV, Fond Adolf Černý

Денница/Jutrzenka napisal članek *O rezіянах и фурляньских словинах/O Rezjanach i furlańskich Słowinach* (Šafařík, 1842). V prevodu O. Jezeckega v ruščino in A. Kucharškega v poljščino je opisal jezik Rezijanov in se usmeril na njihov izvor. V kritičnem članku je Šafařík na koncu pripomnil, da jezik Rezijanov in furlanskih Slovencev šteje za »narečje« koroške »narečne skupine«, prebivalstvo pa je slovanskega, in ne uskoškega porekla, kot so trdile nekatere predhodne hipoteze.

ZAČETKI ČERNÝJEVEGA ZANIMANJA ZA REZIJO IN PRVO POTOVANJE TJA

Adolf Černý je imel zelo tople tako znanstvene kot prijateljske stike s poljskim jezikoslovcem Janom Baudouinom de Courtenayjem (1845–1929), ki je deloval kot profesor na ruskih univerzah v Kazanu in v Dorpatu (danes Tartuju), kratek čas v avstrijskem Krakovu, nato v Sankt Peterburgu, po prvi svetovni vojni pa v Varšavi. Černýja je še kot mladega slavista očaral Baudouinov širok raziskovalni spekter, zlasti njegove dialektološke raziskave rezijanskih Slovencev. Oba slovanska znanstvena delavca sta si začela dopisovati leta 1887, prvič pa sta se srečala v Dorpatu leta 1889 na Černýjevi poti v carsko Rusijo. Predvsem zaradi Jana Baudouina de Courtenayja je Adolf Černý obogatil svoje znanje z novo posebno južnoslovansko vejo (Rezijani) in dobil zagon, da bi temeljito spoznal in češkemu bralcu približal slovansko Rezijo, to do danes tudi med slavisti

Trinkov zemljevid Slovani v severni Italiji iz leta 1899. MUA AV ČR, AAV, Fond Adolf Černý

malo znano severnoitalijansko pokrajino. V obdobju, ki je sledilo, je tako zbiral gradivo o Rezijanih in skrbno preučeval posebnosti njihovega jezika. Pri tem pa je spoznal tri že na začetku omenjena dela iz prve polovice 19. stoletja, ki so povezana s češkim raziskovalnim prostorom: razpravo Dobrovskega *Slavinu* (1806), Pisma I. Sreznjevskega in P. Preisa V. Hanki v *Časopisu Českého museum* (1841), pa tudi Šafaříkovo študijo v poljski *Jutrzenki* (1842).

Osnova za pisanje njegovega prvega članka o rezijanskih Slovanih je bilo v nemščini objavljeno delo Baudouina de Courtenayja z ruskim naslovom *Материалы для южнославянской диалектологии и этнографии* (С.-Пб. 1895¹⁵). Jan Baudouin de Courtenay, ki je Rezijo do tedaj obiskal v letih 1872, 1873, 1890, 1892, 1893 in 1894, se je med dotedanjimi raziskovalci rezijanski problematiki posvečal najbolj sistematično.¹⁶ Černýjev prispevek, natisnjen leta 1897 v reviji *Květy* v dveh delih (Černý, 1897), je nosil ime *Resiané, Slované severoitalští*. Černý je v članku Slovane v severni Italiji razdelil v štiri skupine, ki temeljijo na terminologiji J. Baudouina de Courtenayja: Rezijani, terski Slovani, nadiški ali špertski Slovani ter starogorski Slovani, njihovo skupno število pa je ocenil na 35.000. V eseju se je usmeril predvsem na Rezijane, solidno je opisal značilnosti njihovega jezika, geografsko je opredelil njihovo ozemlje, opozoril je na rokopisne spomenike in ljudske pesmi, pravljice in povesti, opisal je tudi narodno nošo, tipe vasi in bivališča Rezijanov. V poljudnoznanstvenem članku je podrobno opisal značilnosti rezijanske problematike, ki je bila v češkem prostoru malo znana. Jasno je, da je imel Černý že tedaj dobro znanje o Rezijanih, ni pa imel neposrednih stikov z nobenim slovenskim kulturnim delavcem v severni Italiji in ni imel priložnosti, da bi to ozemlje spoznal tudi osebno.

Zavedal se je, da je treba za popolno razumevanje in poznavanje naroda ali etnične skupine dano območje obiskati, za kar si je močno prizadeval. Priložnost, da bi se seznanil z Rezijani, je dobil leta 1898, ko je bil v Italiji na okrevanju. Načrtoval je, da bo na poti nazaj obiskal Rezijane. Najprej se je ustavil v Benetkah, kjer je obiskal pianistko, skladateljico in muzikologinjo ruskega porekla Elizabeth (Ello) (von) Schultz-Adaiewsky (1846–1926), ki je bila znana zaradi podrobne študije slovenskih (tudi rezijanskih) melodij.¹⁷ Pot je nadaljeval v Videm, kraj, v katerem je tedaj deloval najznamenitejši predstavnik kulturnega življenja italijanskih Slovencev, filozof, katoliški duhovnik, pesnik in politik Ivan Trinko (1863–1954). Poleg Trinko je Černý tedaj hotel obiskati še drugega italijanskega Slovenca, Francesca Musonija (1864–1926), vendar žal nobenega od njiju ni našel doma.

Med velikonočnimi prazniki 10. aprila 1898 se je odpravil v samo Rezijo.¹⁸ Tja je prispel zelo dobro teoretično podkovan o jeziku in navadah tamkajšnjih prebivalcev, ki jih je poznal predvsem iz del Jana Baudouina de Courtenayja. Zato je ravno z njegovimi strokovnimi publikacijami primerjal rezultate lastnih raziskav v Reziji. Takoj po srečanju s prvim Rezijanom, kočijažem Jožefom Barbarinom¹⁹, je intenzivno opažal značilnosti rezijanskega jezika, zlasti globoke samoglasnike. Rezijanska narečja je nato razdelil v skladu z Janom Baudouinom de Courtenayjem na bilsko, njivsko in osojsko (z učejskim).

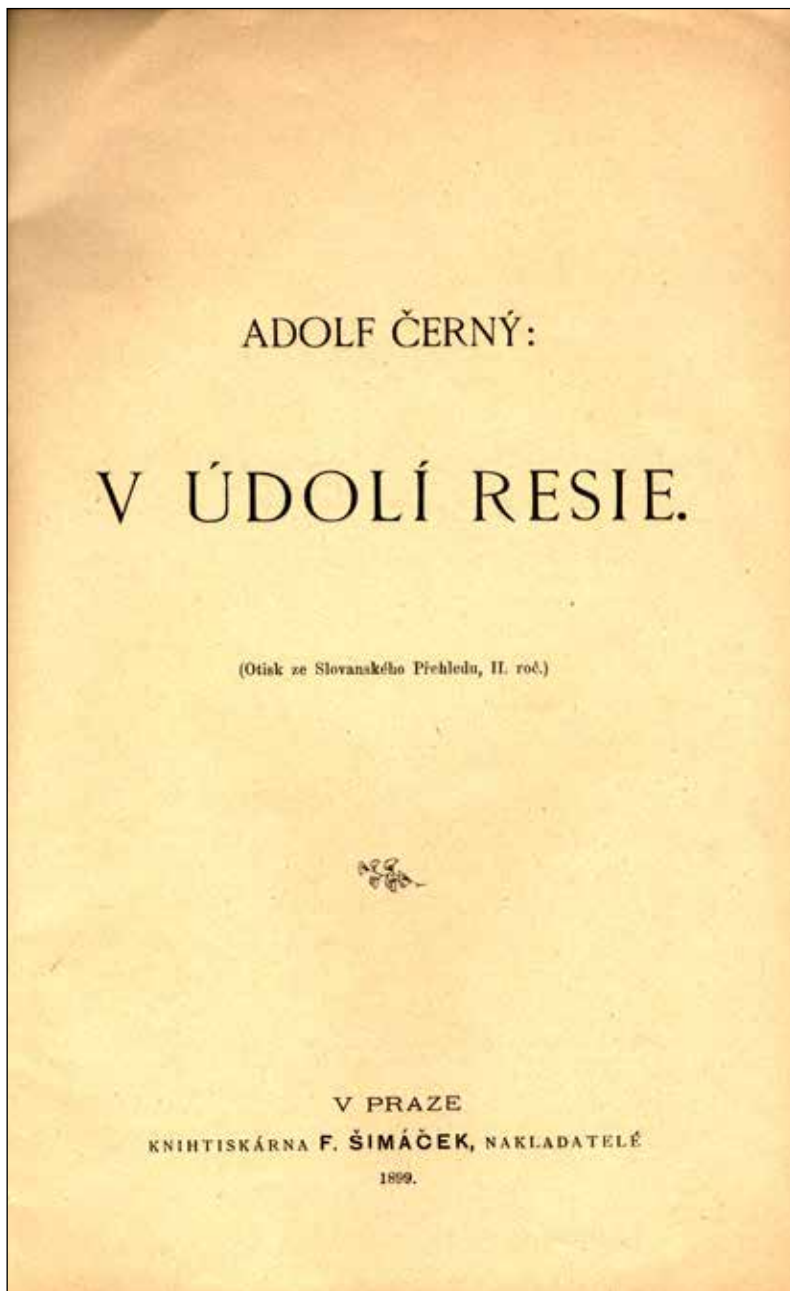
15 Ponatis (Бодуэн де Кургенэ, 2012).

16 O stikih A. Černýja in J. Baudouina de Courtenayja ter o Poljakovom posebnem zanimanju za italijanske Slovence glej Černý, 1929.

17 Ella (von) Schultz-Adaiewsky je npr. v Baudouinovem delu *Материалы для южнославянской диалектологии и этнографии* (Санкт-Петербург 1904) objavila 27 napevov slovenskih pesmi.

18 Adolf Černý je tedaj v Reziji bival med 10. 4. in 13. 4. 1898. MUA AV ČR, AAV, Fond Adolf Černý, zapiski, zapisnik iz leta 1898.

19 V prispevku A. Černýja *V údolí Resie* se pojavlja ime Jozef Barbarino.

Naslovna stran Černýjeve publikacije V údolí Resie (Praha 1899). MUA AV ČR, AAV, Fond Adolf Černý

Vsako naselje pa je imelo svoje jezikovne posebnosti. Na priporočilo Jana Baudouina de Courtenayja se je nastanil v vasi Ravanca, v središču Rezije, v gostišču, katerega lastnika sta bila Antonio Giusti²⁰ in njegova žena. Pogovarjal se je s tamkajšnjimi slovanskimi prebivalci, predvsem pa je preučeval in si zapisoval jezikovne značilnosti njihove materinščine. Opozoril je denimo na keltski vpliv v oblikovanju višjih števnikov po dvajsetiškem sistemu. S presenečenjem je ugotovil, kako malo so na rezijanščino vplivali sosedni romanski govori. Ogleдал si je celotno rezijansko občino Bila (rezijansko Šan Džerči, italijansko San Giorgio). Černý je opazil, da so mnogi poleg italijanščine in furlanščine zadostno obvladali še kak slovanski jezik, nemščino, madžarščino ali francoščino. Nekaj časa je stanoval v Ravanci, od koder se je odpravljaj na raziskovalna potovanja med tamkajšnje prebivalce.

Tu ga je presenetila tudi močna slovanska narodna zavest. Opazil je tudi, da so imeli Slovenci razmeroma negativen odnos do okoliških Furlanov, ki so jih imeli za zelo nezobražene. Černý je o odnosu Slovencev do Furlanov zapisal: »Furlance, jak již prof. Baudouin de Courtenay ve svých spisech konstatoval, hluboce nenávidí [Slovinci] a jimi opovrhují, majíce je za náramné obmezece a hlupáky. ‚My Resiané, vykládal mi jeden, naučíme se mluvit rusky, polsky, rumunsky, německy a bůh ví jak, ale Furlanec nedovede jinak otevřít úst než furlansky.‘«²¹ (Černý, 1900, 79). V času Černýjevega prihoda je bilo v Reziji pet šol (dve v Ravanci, po ena v Bili, Osojah in Solbici), učni jezik je bila italijanščina, v rezijanščini so se delno učili le bogoslužja. Z veseljem pa je Černý pripomnil, da pridige v cerkvi potekajo še vedno v rezijanščini, o čemer se je prepričal v Osojah. V vasi Njiva, kjer se je udeležil plesne zabave, ga je očaral rezijanski ples, ki pa ga je, podobno kot rezijanske pesmi, imel za relativno enoličnega. Ravno tu je dobil bogato etnomuzikološko gradivo (besedilo pesmi in opis plesa), ki ga je nato uporabil za objavo. Podrobno si je zapomnil tudi narodne noše rezijanskih žensk, ki so se mu zdele podobne lužiškosrbskim. K opisu noše je priložil še fotografije rezijanskih prebivalcev (Černý, 1899, 14–16; 1900, 82, 83). Zapiske ljudskih pesmi je Černý prav tako dobil od Ferdinanda Trankona (»ljudskega pesnika« samouka iz Ravance). Pokrajina rezijanske doline v severni Italiji ga je naravnost očarala, še bolj pa sta ga navdušili neposrednost in slovanska zavest prebivalstva.

Že med vrnitvijo iz Rezije je vedel, da tu ni zadnjič. Rezultat tega raziskovalnega potovanja je bila drobna knjižna publikacija *V údolí Resie* (Praga 1899), ki jo je objavil ponovno še leta 1900 v reviji *Slovanský přehled* (Černý, 1900).²² Del dvaindvajset strani dolge brošure so bile štiri fotografije, besedila pesmi, pa tudi zemljevid *Slované v severní*

20 V Ravanci so mu pravili »Lipini«. Treba je omeniti, da Adolf Černý v svojih prispevkih uporablja za imenovanega gostilničarja priimek »Lýpa«. Po drugi strani pa je Karel Drož v svojem prispevku iz istega obdobja napisal ime gostilničarja v polni podobi, torej »Antonio Giusti« (Drož, 1904a, 1904b).

21 Prevod v slovenščino: »Furlane, kot je že prof. Baudouin de Courtenay v svojih spisih trdil, globoko sovražijo [Slovenci] in jih zaničujejo, imajo jih za neznanske omejece in neumneže. ‚Mi Rezijani,‘ mi je nekdo pravil, ‚se lahko naučimo govoriti rusko, poljsko, romunsko, nemško in bogve kako še, Furlan pa ne spravi iz ust nič drugega kot furlanščino.‘«

22 V razpravi iz *Slovanskega přehleda* manjka večja fotografija, ki prikazuje skupino Rezijanov. Manjka pa tudi Trinkov zemljevid.

Italiji, ki ga je sestavil in istega leta v svojem prispevku v *Slovanskem přehledu* natisnil Ivan Trínko. Černý je svojo knjigo o Rezijanih kmalu po izidu poslal rezijanskim prijateljem v Ravanco, ti pa so jo pri sebi hranili kot dragoceno dokumentarno gradivo, o čemer se je avtor lahko prepričal med svojim naslednjim obiskom italijanskih Slovencev. O tem, da je Černýjeva brošura s tematiko o Reziji in njenih prebivalcih motivirala nekatere Čeha za potovanje v dolino Rezije, nam priča npr. nepodpisan feljton v češkem dnevniku *Národní listy* iz leta 1901.²³ Avtor prispevka, ki je tedaj s svojim kolegom obiskal isto gostišče kot Adolf Černý, je v feljtonu zabeležil: »Vrátil se [hostinský] a po chvíli položil před každého z nás sešitek. Otisk stati pana Adolfa Černého ze ‚Slovanského Přehledu‘ o ‚Rézii a Rézianech‘. Znali jsme brožuru a na její popud vlastně dali jsme si dnešní zajímavou túru na prázdninový program.«²⁴ (*Národní listy*, 8. 9. 1901, 2).

STIKI Z IVANOM TRINKOM IN GLOBLJE SPOZNAVANJE ITALIJANSKIH SLOVENCEV

Po vrnitvi iz Italije domov na Češko se je Černý odločno lotil priprave prve številke revije *Slovanský přehled*. Zelo ga je razveselilo, da bo prispevek zanjo napisal tudi Ivan Trínko, na katerega se je s prošnjo za sodelovanje obrnil v pismu, datiranim z 22. avgustom 1898.²⁵ Trínko se je na pismo budno odzval in skupaj z drugim dopisom, datiranim s 13. 9. 1898,²⁶ Černýju že poslal prvi osnutek. Nato je urednik revije v svojem odgovoru napisal: »Srdečné díky za první list, jenž bude pro čtenáře ‚Slovanského přehledu‘ velmi zajímavým. Těším se na další listy, jež mohou být obšírnější a nemusí ani mítí formu listů, mohou to býti samostatné články o poměrech italských Slovanů, [...]«²⁷ V prvem letniku nove slovanske revije sta bili v rubriki *Dopisy* objavljeni dve Trínkovi novici o stanju slovenskega prebivalstva v Italiji, vključno z Rezijani, kjer je avtor kritično predstavil negativni odnos italijanske vlade in tiska do slovenske manjšine (Y [Trínko, I.], 1899). Kot zadnje je Ivan Trínko leta 1899 v časopisu objavil resnično obširno razpravo *Italští Slovinci* (Trínko, 1899), v kateri se je osredinil na geografska dejstva, statistiko

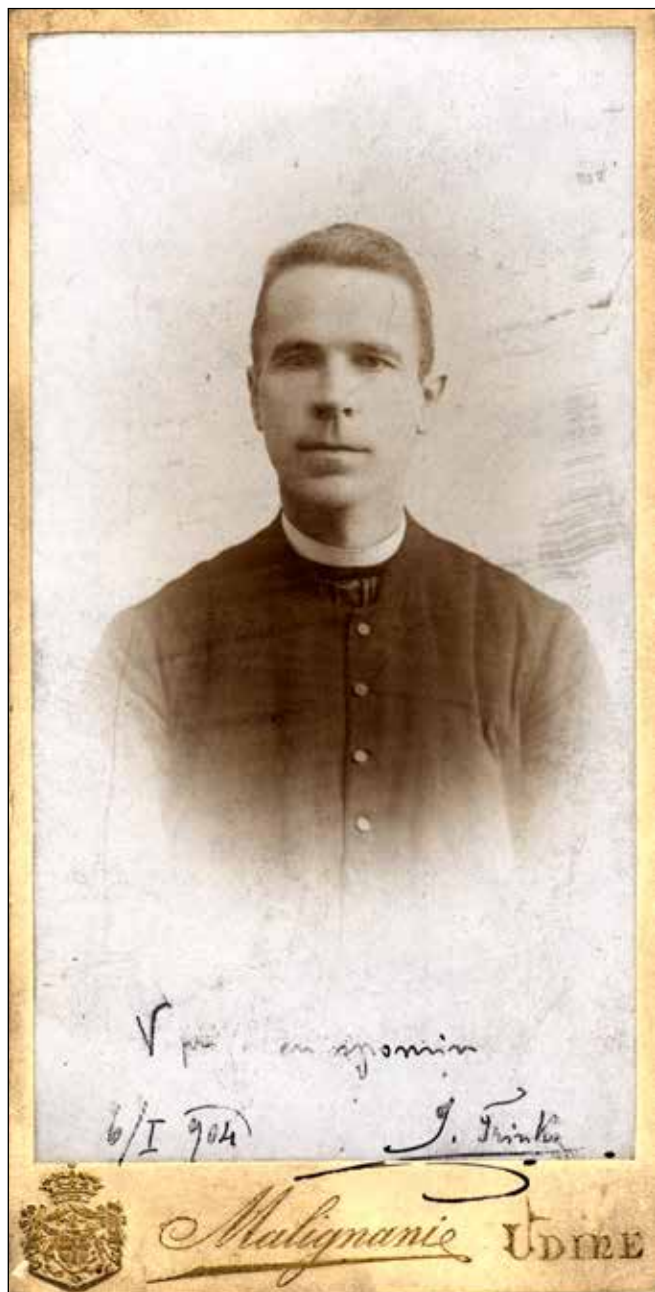
23 *Národní listy*, 8. 9. 1901: Feuilleton. V Prazi, 7. sept., 1–2.

24 Prevod v slovenščino: »Vrnil se je [gostilničar] in čez čas pred vsakega od nas položil zvežčič. Kopijo razprave gospoda Adolfa Černýja iz ‚Slovanskega přehleda‘ o ‚Reziji in Rezijanih‘. Brošuro smo poznali in ravno ta nam je dala zagon, da smo si danes popestrili praznični program in se odpravili na zanimiv pohod.«

25 O znanstvenem sodelovanju in osebnih stikih obeh raziskovalcev priča korespondenca Adolfa Černýja in Ivana Trínka. Devetindvajset Trínkovih pisem, korespondenčnih listkov in razglednic iz let 1898–1930 je shranjenih v zapuščini A. Černýja na inštitutu Masarykův ústav a Archiv AV ČR v Prazi, 19 Černýjevih pismenskih pošilk iz istega obdobja hrani Knjižnica Franceta Bevka v Novi Gorici. Kopije dopisov Černýja iz knjižnice v Novi Gorici hrani tudi Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i. O dopisovanju Adolfa Černýja in Ivana Trínka glej tudi (Giger, Giger, 2005; Giger, Giger, 2007).

26 MUA AV ČR, AAV, Fond Adolf Černý (neurejeno).

27 MUA AV ČR, AAV, Fond Adolf Černý (neurejeno), kopija pisma A. Černýja I. Trínku iz 12. 9. 1898. Prevod v slovenščino: »Iskrena hvala za prvi list, ki bo za bralce revije ‚Slovanský přehled‘ zelo zanimiv. Veselim se novih listov, ki so lahko obširnejši in ni nujno, da imajo formo listov, lahko so samostojni članki o razmerah italijanskih Slovanov [...]«

Pisatelj Ivan Trinko, fotografija, datirana s 6. 1. 1904. MUA AV ČR, AAV, Fond Adolf Černý

in način življenja slovenskega prebivalstva v Italiji. Za prispevek je izdelal tudi posebni zemljevid *Slované v severni Italii*. Razpravo na to temo Trinko nadaljuje v članku iz leta 1900 *Vlaši a Slované* (Trinko, 1900), kjer kritično predstavi slabo poznavanje slovanske kulture v Italiji in iz tega izhajajoče predsodke o njej. V članku opozarja, da so v italijansko družbo prodrli le nekatera dela ruske in poljske literature, poglobljeno poznavanje slovanske kulture pa preprečuje neznanje slovanskih jezikov.

Drugo potovanje v Rezijo je Černý že kot mladoporočenec udeležil skupaj s svojo ženo Boženo Černo-Reinerovo. Na območje, poseljeno z italijanskimi Slovenci, sta prispela leta 1903, svoje vtise pa je Černý zabeležil šele dve leti po vrnitvi, in sicer v potopisnem članku *Opět v Rezii* (Černý, 1905b, 1905c, 1905d). Njegov cilj niso bili le Rezijani, ampak tudi Slovenci, živeči južno od Rezije. V Reziji in okoliških slovenskih pokrajinah se je tedaj zadrževal med 26. in 31. avgustom.²⁸ Rezija in njeno prebivalstvo sta Černýju močno prirasli k srcu že med njegovim prvim potovanjem tja, italijanski Slovenci iz rezijanske doline pa so si zapomnili raziskave raziskovalcev in slovanskih navdušencev, kar je Černý omenil, ko se je spominjal svojega prihoda v Rezijo: »Vytvořil se tam i mythus o mně: jedni považovali mne za syna proslulého znalce a badatele Rezie, polského jazykozpytce prof. Baudouina de Courtenay, jiní za jeho bratra, opět jiní za něj samého. Pravdou jest, že se ode dávna těším vzácnému přátelství tohoto známého učence, že jeho práce vždy obracely moji pozornost k zajímavému, u nás před tím takřka neznámému koutu světa slovanského, a že také přátelství jeho razilo mi do Rezie cestu.«²⁹ (Černý, 1905b, 369). Iz naselja Na Bili (Resiutta) sta šla čez Bilo v Ravanco, kjer sta se spet nastanila v gostišču Alla stella d'oro pri zakoncih Giusti, ki jih je Černý poznal že s svojega prvega potovanja. Istega dne sta odšla še v bližnjo vasico Solbica, med vrnitvijo v Ravanco pa si je Černý zapisoval besede ljudskih pesmi dveh mladih Rezijank. Zvečer so se v čast znamenitega slovanskega obiska v gostišču sešli predstavniki rezijanske inteligence iz okolice, med katerimi je bil tudi mlad domoljub, kaplan Ivan Gujon, s katerim je Černý ostal v stiku tudi po odhodu iz Rezije.³⁰ Naslednjega dne pa sta ga obiskala na fari in se z njim odpravila na izlet v Osoje.

Černý je med svojim bivanjem leta 1903 prepotoval velik del krajev, kjer so živeli italijanski Slovenci zunaj Rezije, študiral je arhivsko gradivo, nadaljeval je z jezikoslovnimi raziskavami ter spremljal šolsko in cerkveno vprašanje. Obiskal je mesto Čedad (italijansko Cividale del Friuli), tedaj ležeče na slovensko-furlanski jezikovni meji, kjer je bil v središču njegovega zanimanja arhiv, povezan z muzejem. Med pisnim in drugim arhivskim gradivom, s katerim se je seznanil med Slovenci, je nanj pomembno vplival predvsem zapisnik čarnejske bratovščine Device Marije iz 15. in 16. stoletja, eden od redkih spomenikov itali-

28 MUA AV ČR, AAV, Fond Adolf Černý (neurejeno), zapisniki, zapisnik iz leta 1903.

29 Prevod v slovenščino: »Tam je nastal tudi mit o meni: nekateri so me imeli za sina slavnega poznavalca in raziskovalca Rezije, poljskega jezikoslovca prof. Baudouina de Courtenayja, drugi za njegovega brata, drugi spet za njega samega. Resnica je, da se že od nekdaj veselim dragocenega prijateljstva s tem znanim učenjakom, da so njegova dela vedno obračala mojo pozornost k zanimivemu, pri nas do tedaj tako rekoč neznanemu slovanskemu kotičku sveta in da mi je tudi njegovo prijateljstvo utrla pot v Rezijo.«

30 O nadaljnjih stikih pričajo npr. pismo Ivana Gujona A. Černýju, datirano z 8. 1. 1906, in nekaj razglednic s fotografijami iz Rezije, ki jih je Gujon nabavil med obiskom zakoncev Černý. MUA AV ČR, AAV, Fond Adolf Černý (neurejeno).

Gostišče Alla stella d'oro zakoncev Giusti v Ravancia, kjer je bil nastanjen Černý na svojih dveh potovanjih po Reziji (razglednica, 1903). MUA AV ČR, AAV, Fond Adolf Černý

Adolf Černý s svojo ženo Boženo pri italijanskih Slovencih (levo od hiše, razglednica, 1903). MUA AV ČR, AAV, Fond Adolf Černý

janskih Slovencev. V dokumentu, ki mu ga je na njegovo prošnjo pokazal ravnatelj muzeja grof Zorzi, so zapisi zapuščine iz maše zadušnice; v prvem delu so maše potekale v italijanščini in latinščini, v drugem večinoma v slovenščini. Prav tako ga je prevzel pogled na Čedad in kamniti „Vražji most“ (italijansko Ponte del Diavolo) (Černý, 1908, 1. 2., 2–3). V Šenčurju je hotel obiskati italijanskega Slovenca Francesca Musonija, ki mu ga na prvem potovanju v Rezijo v Vidmu ni uspelo srečati, vendar sreče tudi tokrat ni imel.

Na poti do Špetra mu je bil zelo všeč drugi most, Ponte San Quirino, ki je tvoril narodno mejo med Furlani in Slovenci. Njegov cilj je bilo območje špetrskih Slovanov, tedaj narodnostno najbolj ohranjen del italijanskih Slovanov. Skozi vasi Dolnji Barnas in Ažla sta prispela v mesto Špeter (v tamkajšnjem narečju Špjetar), kjer ga je prijetno presenetil trden slovenski značaj mesta. K temu je Černý pripomnil: »Oslovoval jsem na ulici dospělé i děti – všichni odpovídali slovinsky. Nepochyboval jsem již v nejmenším, že Špjetar je zcela slovinský, že vlašské školy, vlašští učitelé a učitelky, furlánské kandidátky učitelství, vlašské notářství, úřednictvo a mužstvo italské finanční stráže – že vše to na potlačení slovanskosti městečka nestačí.«³¹ (Černý, 1906, 669–670).

Naslednja Černýjeva destinacija je bila vas Bjača pod Landarjem, kjer je lahko izkoristil kontakte kaplana Ivana Gujona, ki jima je priporočil, naj prespita pri njegovih sorodnikih. Černý je opazoval tamkajšnje narečje, še posebej mu je vzbudila pozornost jezikovna čistost brez ene same italijanske besede, česar v rezijanskem narečju ni bilo več. Z gospodarjem Gujonom sta obiskala gorsko vas Landar z znamenito podzemno jamo, nato sta se odpravila nazaj v Špeter, od koder sta odpotovala naprej v Gornji Barnas, kjer sta se srečala s patrom Alojzom Blažutičem, čigar kontakt mu je ravno tako dal Jan Baudouin de Courtenay. Po vrnitvi v Čedad sta se odpravila še k terskim (čentskim/tarčenskimi)³² Slovanom, ki so tedaj večinoma živeli le še v treh občinah: Platišča, Brdo in Čezerije. Vendar zadnji dve nista bili več čisto slovenski. Velik del od skupaj približno 9.000 terskih Slovencev je tedaj živel v Ahtanu, Nemah, Torjanu in Gorjanih. Iz Maline sta zakonca nadaljevala pot po gorski poti do Subita, kjer se je Černý pogovarjal s tamkajšnjimi Slovenci in si zapisoval njihove pesmi ter jezikovne posebnosti. V Subitu pa patra Dorbola, čigar kontakt sta dobila od A. Blažutiča, nista našla doma. Černý v svojih zapiskih sicer govori o slovenščini, vendar je opomnil, da Baudouin de Courtenay jezika terskih Slovanov nima za slovensko narečje, temveč da po njegovem mnenju spada k srbohrvaškemu plemenu, ki prebiva v južni Istri in na slovanskih otokih Jadranskega morja.

Med potjo nazaj se je spet ustavil v Vidmu, kjer je končno lahko osebno srečal sodelavca iz *Slovanskega přehleda* Ivana Trinka. Slovenski buditelj, leto starejši od češkega slavista, je nanj naredil velik vtis, o čemer pričajo Černýjeve besede: »Návštěva u něho náleží k mým nejmilejším vzpomínkám. Vysoký kněz, tehdy čtyřicetiletý (narodil se r. 1863) stal se mi za den osobního styku milým přítelem. Cítil jsem se tak doma v jeho

31 Prevod v slovenščino: »Na ulici sem ogovoril odrasle in otroke – vsi so odgovarjali slovensko. Niti najmanj nisem več dvomil, da je Špjetar v celoti slovenski, da laške šole, laški učitelji in učiteljice, furlanske učiteljske kandidatke, laški notarji, uredništvo in možje italijanske finančne stráže – da vse to ni dovolj, da bi potlačili slovanskost mesteca.«

32 Po naselju Čenta (ita. Tarcento).

Kaplan Ivan Gujon, fotografija, datirana s 26. 8. 1903. MUA AV ČR, AAV, Fond Adolf Černý

Skupina tarčentskih, tj. čentskih oz. terskih, Slovencev (1903). MUA AV ČR, AAV, Fond Adolf Černý

skrovné, takřka klášterní cele, v níž mne pozdravovaly známé časopisy a knihy slovan-ské, zejména slovinské a ruské. V osobní delikátnosti jeho poznával jsem jemně cítícího básníka ‚Rozvátého listí‘, v hovorech o italské Slovenii hlubokého patriotu a znalce své vlasti.«³³ (Černý, 1906, 808). Černý je v njem prepoznal idealista, domoljuba in temelji-tega poznavalca slovenskih razmer v severni Italiji, ki pa je bil poln skepse o prihodnosti svoje etnične skupine. V Vidmu je ravno tedaj potekala deželna razstava, ki jo je obiskal tudi italijanski kraljevi par, kar je v mestu povzročilo precejšnje nemire. Med občinstvom pri kraljevem paru je bila sprejeta tudi delegacija italijanskih Slovencev pod vodstvom Ivana Trinka. Kraljico, ki je bila črnogorskega rodu,³⁴ je zastopnik delegacije ogovoril

33 Prevod v slovenščino: »Obisk pri njem je eden od mojih najljubših spominov. Visoki duhovnik, tedaj štiridesetletni (rodil se je l. 1863) je v enem samem dnevu najinega osebnega srečanja postal moj dragi prijatelj. V njegovi skromni, tako rekoč samostanski celici, kjer so me pozdravljale revije in slovanske, predvsem slovenske in ruske knjige, sem se počutil kot doma. V njegovi osebni občutljivosti sem prepoznal nežno čutečega pesnika ‚Razpršenega listja‘, v govorih o italijanski Sloveniji globokega patriotu in poznavalca svoje domovine.«

34 Italijanska kraljica (1900–1946) Elena del Montenegro (1873–1952), po rodu črnogorska princesa Jelena Petrović-Njegoš.

Procesija med tarčentskimi Slovenci (1903). MUA AV ČR, AAV, Fond Adolf Černý

v slovenščini, kralj pa je nato spraševal po številu Slovencev v Videmski pokrajini. Na razstavi je Adolf Černý iskal slovenske sledi na Videmskem, ki pa jih je našel le v zelo majhnem številu, in to predvsem v njenem zemljepisnem oddelku (Černý, 1904). Černý je po potovanju leta 1903 potrdil svoje predhodne vtise, da so italijanski Slovenci svojevrsten slovanski element, ki ima vse pogoje, da se še naprej ohrani, in to kljub očitni italijanski asimilaciji. Najpomembnejši rezultat njegove druge raziskovalne poti v Rezijo in okoliška slovenska naselja je bila mogočna študija *U italjských Slovanů* (Černý, 1906)³⁵, natisnjena v reviji *Květy*, kamor je priložil tudi nekatere zanimive fotografije krajev, ki jih je spoznal na svojih potovanjih.

Leta 1903 je obiskal rezijanske Slovence tudi češki pedagog, popotnik in publicist Karel Drož (1858–1928), ki je po prvi svetovni vojni služboval kot inšpektor meščanskih in romunskih šol v Podkarpatski Rusiji. Drož je bil seznanjen s Černýjevo publikacijo *V údolí Resie* in ta mu je najverjetneje dala zagon, da se še sam odpravi k Rezijanom. O svojem bivanju v Reziji je napisal potopisni prispevek *V Itálii slavjanské* (Drož, 1904a, 1904b), v katerem je natisnil tudi nekaj fotografij iz omenjene Černýjeve publikacije. Podobno kot Černý je v rezijansko dolino prispel iz naselja Na Bili (Resiutta) na vozu

35 Študija je prav tako izšla kot poseben natis, glej Černý (1906b).

11. Nadiža pri Šenpeterskem malnu, tj. Špetrskem mlinu (1903). MUA AV ČR, AAV, Fond Adolf Černý

kočijaža Barbarina³⁶, ki ga je pripeljal h gostišču Alla stella d'oro, kjer je na svojih potovanjih prebival Černý. V gostišču je izvedel podrobnosti o tukajšnjih preteklih potovanjih profesorja Jana Baudouina de Courtenayja in tudi o obisku Adolfa Černýja, o čigar osebnosti je Karel Drož zapisal: »Dobro so se spominjali Černýja. Bil je nekoliko bolehen, v Italiji je iskal zdravja in obljubil je, da se bo še enkrat vrnil. Kar je napisal o Reziji, jim je tudi poslal, kar si je signor Antonio skrbno spravil.« (Drož, 1904b, 393) Če sklepamo na podlagi avtorjevih opomb, je jasno, da je leta 1903 obiskal Rezijo še pred drugo Černýjevo raziskovalno potjo med italijanske Slovence. Karel Drož je pozneje, novembra 1917, potem kot je avstrijska vojska osvojila naselje Na Bili (italijansko Resiutta), omenil svojo pot v Rezijo iz leta 1903 v plzenskem časopisu *Český deník*.³⁷

Pesniško ustvarjanje in osebnost Ivana Trinka je Adolf Černý predstavil bralcem *Slovanskega prehleda* leta 1905 (Černý, 1905a), kjer je z lastnimi prevodi objavil primere iz cikla *Razpršeno listje* iz pesniške zbirke *Poezije* (Gorica 1897), objavljene pod psevdonimom Zamejski. V svojem zadnjem prispevku v *Slovanskem prehledu* iz leta 1906 *Iz italijanske Slovenije* (Trinko, 1906) je Ivan Trinko razpravljal o brezupnih razmerah Slo-

36 Drož pa v nasprotju s Černýjem ne piše Barbarino, temveč Barbarini.

37 *Český deník*, 22. 11. 1917: K Slovanům Rozianským, 4; *Český deník*, 28. 11. 1917: K Slovanům Rozianským, 3–4.

12. Šempeter (pošta in župnišče, 1903). MUA AV ČR, AAV, Fond Adolf Černý

vencev v Italiji, o raznarodovanju, o pomanjkanju knjig in revij v slovenščini, kritiziral je tudi nezanimanje Slovencev, ki ne živijo v Italiji, za njihove težave. V tem skeptično obarvanem članku avtor ni našel nobenega izhoda za ohranitev in razvoj slovenske manjšine v Italiji. Prva svetovna vojna je za dalj časa pretrgala vezi med slovenskimi raziskovalci, *Slovanský přehled* pa je zaradi delovne obremenitve Adolfa Černýja v državni službi na dolgi rok prenehal izhajati. Med vojno pa so se v češkem tisku pojavljale redke novice o italijanskih Slovencih, kot npr. 11. aprila 1916, ko je dnevnik *Národní politika* prevzel informacije od ljubljanskega lista *Slovenec*, da so bili med italijanskimi ujetniki iz poslednjih bojev pri Podgorici, ki so potovali skozi Šempeter pri Gorici, tudi beneški Slovenci. Beneške Slovence dnevnik po napačnem označuje za Rezijane in navaja, da jih je 40.000, ter omenja njihove nezavidljive razmere na področju šolstva in gospodarstva.³⁸ Revija *Slovanský přehled* je bila po prvi svetovni vojni obnovljena šele leta 1925 in še vedno so v njej izhajala poročila o italijanskih Slovanih, ki sta jih tiskala predvsem Adolf

38 *Národní politika*, 11. 4. 1916: Zajímavou příhodu sděluje lublaňský „Slovenec“, 1.

13. Šenpeter (občinska hiša, 1903). MUA AV ČR, AAV, Fond Adolf Černý

Černý in Josip Vuga. Prispevki so najprej izhajali v rubriki *Slovanské menšiny*, od leta 1932 pa v rubriki *Slované v neslovanských státech*. V tem času se med poročevalci ime Ivan Trínko ni pojavljalo, leta 1930 pa je Adolf Černý natisnil dve poročili o njegovih novoizdanih knjigah *Grammatica della lingua slovena ad uso delle scuole* (Gorizia 1930) in *Naši paglavci. Črtice in slike iz beneško-slovenskega pogorja* (Gorica 1929) (Černý, 1930a, 1930b). O čedalje hujših razmerah italijanskih Slovencev na prelomu dvajsetih in tridesetih let 20. stoletja so na Češkem poročale tudi druge revije. V članku *Slovinci v Itálii* v reviji *Československo-jihoslovanská revue* (Fr. B., 1934) iz leta 1934 izvemó npr. še nekaj o usodi Ivana Trínka: »Ve Vidmu pod policejní dozor se dostal profesor semináře, sedmdesátiletý Ivan Trínko-Zamejski, spisovatel a vůdce videmských Slovinců. Přes to za gorického biskupa nebyl jmenován Sirotti, ale biskup Margotti z Romague, který prý umí slovinsky a srbochorvatsky.«³⁹ (Fr. B., 1934, 194).

SKLEP

Adolf Černý spada k relativno močni generaciji čeških domoljubov, rojenih v petdesetih oz. šestdesetih letih 19. stoletja, ki je dosledno skrbela ne samo za razvoj in obrambo lastnega naroda, ampak si je za svoj cilj izbrala, da bo podpirala sorodne in bližnje slovanske etnične skupine v njihovem boju za narodno uveljavitev. V tem Černýjevem prizadevanju je pomembno sredstvo omenjenega cilja postala specializirana revija *Slovanský přehled*, v kateri je lahko Černý predstavil lastne nazore o Slovanih, pa tudi nazore drugih raziskovalcev najrazličnejših območij. Menil je, da je pomembno spoznati tudi italijanske Slované, predvsem Rezijane, katerih jezik in kulturo je sam spoznal med svojima dvema potovanjema v letih 1898 in 1903 ter o katerih je napisal sedem obširnejših razprav (v letih 1897–1908) v čeških revijah *Květy*, *Slovanský přehled*, *Zlatá Praha* in *Čas*. K tem je treba prišteti še posebno delo *V údolí Resie* (Praha 1899), ki je bilo prav tako objavljeno leta 1900 v *Slovanskem přehledu*. Pri spoznavanju in popularizaciji Rezije sta pomembno vlogo odigrala predvsem poljski jezikoslovec Jan Baudouin de Courtenay in predstavnik italijanskih Slovencev Ivan Trínko, ki je omogočil, da je *Slovanský přehled* tiskal novice o italijanskih Slovanih. Černýjevi prispevki in študije o italijanskih Slovanih so prinašali posebej dragoceno gradivo etnografskega značaja (primeri pesmi), za današnji čas pa pomenijo dragoceni dokument za spoznavanje življenja rezijanskih Slovencev na prelomu 19. in 20. stoletja. Veliko vrednost imajo tudi fotografije iz prispevkov, pa tudi tiste, ki so shranjene med Černýjevo zapuščino. S svojim zanimanjem za majhne narode in majhne slovanske etnične skupine je Černý postal eden od pionirjev sistematičnega znanstvenega zanimanja za študij slovanskih narodnih manjšin v evropskem prostoru. Hkrati je bil prvi češki raziskovalec, ki je strokovno javnost informiral o pripadnikih majhne slovanske etnične skupine na severu Italije.*

39 Prevod v slovenščino: »V Vidmu je pod policijski nadzor padel profesor seminarja, sedemdesetletni Ivan Trínko-Zamejski, pisatelj in vodja videmskih Slovencev. Kljub temu za goriškega škofa ni bil imenovan Sirotti, ampak škof Margotti iz Romagne, ki baje zna slovensko in srbohrvaško.«

* Ta študija je objavljena s podporo GAČR P410/12/0142.

ADOLF ČERNÝ AND HIS CONTRIBUTION TO CZECH SCHOLARSHIP
ON THE SLOVENIANS IN RESIA*Petr KALETA*

Charles University, Faculty of Arts, Department of Central European Studies, náměstí Jana Palacha 2,
116 38 Prague 1, Czech Republic
e-mail: petr.kaleta@ff.cuni.cz

SUMMARY

Resia and its inhabitants were not a new topic in principle – Josef Dobrovský, Václav Hanka and Pavel Josef Šafařík had already written about them during the first half of the 19th century. It is possible to state that the Czech Slavic Studies scholar Adolf Černý (1864–1952), who was primarily oriented toward Sorbian Studies, continued in their unique research through his systematic work and main publications in the years 1897–1908. His most important publications on Resia and the Resians are Resiané, Slované severoitalské (The Resians, the Northern Italian Slavs; Květy, 1897), V údolí Resie (In the Resia Valley; Praha 1899) and U italských Slovanů (At home with the Italian Slavs; Květy, 1906), in which he analyzed the specific character of the Resian language as well as the customs and habits of the Slovenians from Resia and their position in Italy at the time, above all problems in the areas of education, economy, culture and public awareness. He was already well familiarized with the topic due to the specialized literature, above all from the linguistic works of the Polish researcher Jan Baudouin de Courtenay. However, his two research trips to Resia and to the areas where other Italian Slovenians lived, in 1898 and 1903, were invaluable. After Adolf Černý founded Slovanský přehled (Slavonic Review), a specialized scholarly journal dealing with Slavic issues, the Italian Slovenes were the subject of articles published therein. The main correspondent and expert in this area was Ivan Trínko (1863–1954), a nation-builder for the Udine Slovenians, with whom Černý corresponded during the years 1898–1930. Important material for understanding Černý's interest in the Resians, including his correspondence with I. Trínko, personal records, articles and photographs, is stored in his personal estate, located in Masarykův ústav a Archiv AV ČR (Masaryk Institute and Archive of the Academy of Sciences of the Czech Republic). Though the Resians were not Černý's central research topic, he expressed significant interest in them, as he was most attracted by small Slavic minority ethnic groups. Through his work and personal contacts, he contributed to the popularization of Resia and the Italian Slovenes in the Czech scholarly community as well as among laymen.

Key words: Adolf Černý, Resians; turn of the 19th and 20th centuries; research trips; Ivan Trínko; Slovanský přehled

VIRI IN LITERATURA

MUA AV ČR, AAV – Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky, Archiv Akademie věd (MUA AV ČR, AAV), Fond Adolf Černý.

Bartoš, O. (1964): Adolf Černý a Polsko. *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis*, 5, 2. Praha, 211–231.

Černý, A. (1897): Resiané, Slované severoitalské. *Květy (prvé pololetí)*, 19. Praha, 326–332, 451–461.

Černý, A. (1899): V údolí Resie. Praha, Knihotiskárna F. Šimáček.

Černý, A. (1900): V údolí Resie. *Slovanský přehled*, 2. Praha, 16–22, 79–84, 113–118.

Černý, A. (1904): Z Videmu. *Slovanský přehled*, 6. Praha, 28–30.

Černý, A. (1905a): Ivan Trinko. Básník a buditel italských Slovinců. *Slovanský přehled*, 7. Praha, 336–340.

Černý, A. (1905b): Opět v Rezii. *Zlatá Praha*, 22, 31. Praha, 369–370.

Černý, A. (1905c): Opět v Rezii. *Zlatá Praha*, 22, 32. Praha, 379, 381.

Černý, A. (1905d): Opět v Rezii. *Zlatá Praha*, 22, 33. Praha, 391.

Černý, A. (1906a): U italských Slovanů. *Květy (první pololetí)*, 28. Praha, 662–672, 797–811.

Černý, A. (1906b): U italských Slovanů. Praha, nákladem vlastním.

Černý, A. (1908): Stará památka z území italských Slovinců. *Čas*, 22, 31, 1. 2. Praha, 2–3.

Černý, A. (1929): Za J. Baudouinem de Courtenay. 13. III. 1845 – 3. XI. 1929. *Slovanský přehled*, 21. Praha, 641–659.

Černý, A. (1930a): Ivan Trinko: *Grammatica della lingua slovena ad uso delle scuole*. Gorizia 1930. *Slovanský přehled*, 22. Praha, 770–771.

Černý, A. (1930b): Ivan Trinko: *Naši paglavci. Črtice in slike iz beneško-slovenskega pogorja*. Gorica 1929. *Slovanský přehled*, 22. Praha, 772.

Černý, M. (2013): Adolf Černý jako první český překladatel novodobé běloruské literatury. *Slavia, časopis pro slovanskou filologii*, 82, 1–2. Praha, 69–111.

Český deník, Plzeň, Závody pro průmysl tiskařský a papírnický, 1916–1920, 1921–1936, 1936–1944.

Dobrovský, J. (1806): Über die Slawen im Thale Resia. V: Dobrovský, J. (ur.): *Slavin. Beiträge zur Kenntniß der Slawischen Literatur nach allen Mundarten*. Prag, Herrl'sche Buchh., 120–127.

Dobrovský, J. (1834): Über die Slawen im Thale Resia. V: Hanka, V. (ur.): *Slavin. Bothschaft aus Böhmen an alle Slawischen Völker, oder Beiträge zu ihrer Charakteristik, zur Kenntniß ihrer Mythologie, ihrer Geschichte und Alterthümer, ihrer Literatur und ihrer Sprachkunde nach allen Mundarten*. Prag, Mayregg'schen Buchhandlung, 2., rozšířena vydání, 118–124.

Drož, K. (1904a): V Itálii slavjanské. *Ilustrovaný svět. Světová kronika současná slovem i obrazem. Časopis pro zábavu i poučení*, 4, 16. Praha, 369–372.

Drož, K. (1904b): V Itálii slavjanské. *Ilustrovaný svět. Světová kronika současná slovem i obrazem. Časopis pro zábavu i poučení*, 4, 17. Praha, 393–395.

- Formánková, P. (2007):** Jak Emil Geistlich naučil Čechy jezdit na Jadran. Zakladatel „českých mořských lázní“ v Chorvatské Bašce. *Dějiny a současnost*, 29, 7. Praha, 24–27.
- Fr. B. (1934):** Slovinci v Itálii. *Československo-jihoslovanská revue*, 4, 9–10. Praha–Beograd, 191–195.
- Giger, M., Giger, M. (2005):** Dopisy Adolfa Černého v pozůstalosti Ivana Trinko. V: Kaleta, P., Martínek, F., Novosad, L. (ur.): Praha a Lužičtí Srbové. Sborník z mezinárodní vědecké konference ke 140. výročí narození Adolfa Černého. Praha, Společnost přátel Lužice, Mačica Serbska, Masarykův ústav AV ČR, 82–87.
- Giger, M., Giger, M. (2007):** Koresponca s Češko v zapuščini Ivana Trinko. V: Dapit, R., Obit, M., Trusgnach, L. (ur.): Mons. Ivan Trinko (1863–1954). Spodbujevalec spoznavanja in dialoga med kulturami: Promotore della conoscenza e del dialogo tra culture. *Čedad/Cividale, Kulturno društvo-Circolo di cultura »Ivan Trinko«*, 177–197.
- Hanka, V. (1841):** Zpráva o Rezianech. (Dopisy I. Srezněvského a P. Preisa V. Hankovi.) *Časopis Českého museum*, 15, svazek třetí. Praha, 341–346.
- Hroch, M. (1999):** Na prahu národní existence. Touha a skutečnost. Praha, Mladá fronta.
- Kaleta, P. (2003):** Ukrajinská problematika v díle Adolfa Černého. *Slovanský přehled*, 89, 2. Praha, 169–185.
- Kaleta, P. (2006):** Češi o Lužických Srbech. Český vědecký, publicistický a umělecký zájem o Lužické Srby v 19. století a sorabistické dílo Adolfa Černého. Praha, Masarykův ústav AV ČR.
- Kavrečič, P., Klabjan, B. (2010):** „Na najlepše morje na svetu, na Jadran.“ Procesi turističnega razvoja severnega Jadrana pred prvo svetovno vojno in po njej: Primer Češke in Českoslovaške. *Acta Histriae, Koper*, 18, 1–2, 175–206.
- Kidrič, F. (1930):** Dobrovský in slovenski preporod njegove dobe. Ljubljana, Znanstveno društvo v Ljubljani.
- Klabjan, B. (2007):** Českoslovaška na Jadranu. Čehi in Slovaki ter njihove povezave s Trstom in Primorsko od začetka 20. stoletja do druge svetovne vojne. *Koper, Založba Annales*.
- Klabjan, B. (2011):** „Jadran je naš“. Nacionalno prisvajanje Jadranskega morja pred prvo svetovno in po njej. *Annales. Ser. hist. sociol.*, 21, 1, 1–12.
- Národní listy.** Praha, Julius Grégr, 1861–1941.
- Národní politika.** Praha, Ludvík Bratršovský, 1883–1945.
- Pynsent, R. B. (1996):** Pátrání po identitě. Praha, H&H.
- Řepa, M. (2001):** Moravané nebo Češi? Vývoj českého národního vědomí na Moravě v 19. století. Brno, Doplněk.
- Šafařík, P. J. (1842):** О резіанях и фурлянских словинах / O Rezjanach i furlańskich Slowinach. *Денница, литературная газета/Jutrenka, pismo literackie*, 1, 9, май / maj. Варшава/Warszawa, 109–113.
- Šafařík, P. J. (1953):** Slovanský národopis. 4. Izdaja, Praha, Nakladatelství Československé akademie věd.
- Šekli, M. (2002):** Reziska, Rezičenjo a rezičcina. *Sorapis*, 3. Lipsk/Leipzig, 26–33.
- Trinko, I. (1899):** Italští Slovinci. *Slovanský přehled*, 1. Praha, 223–229.

- Trinko, I. (1900):** Vlaší a Slované. Slovanský přehled, 2. Praha, 312–316.
- Trinko, I. (1906):** Z italské Slovenie. Slovanský přehled, 8. Praha, 271–276.
- Valenta, Z. (2011):** Korespondence Adolfa Černého s Arnoštem Mukou z let 1885–1891 I. Ústí nad Labem, Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem.
- Y [Trinko, I.] (1899):** Z Videmu (Udine). Slovanský přehled, 1. Praha, 14–15; 153–155.
- Бодуэн де Куртенэ, И. А. (1904):** Материалы для южнославянской диалектологии и этнографии. Санкт-Петербург.
- Бодуэн де Куртенэ, И. А. (2012):** Материалы для южнославянской диалектологии и этнографии. Москва, Либроком.